

Nr 12.

Av herr **Bergqvist m. fl.**, om anslag till främjande av soldathemsverksamhet under tillsyn av pastor å militära förlägningsorter och mötesplatser.

Sedan många år har i vårt land arbetats på bildande af s. k. »soldathem», där de unga krigsmännen kunde beredas tillfälle att frivilligt sammankomma till gudstjänst, till åhörande av allmänbildande och fosterländska föredrag och till angenäm förströelse i godt kamratskap för främjande av sedlighet, nykterhet och god medborgaranda. Dessa soldathem utgöra sålunda en motvikt mot lockelser till osunda nöjen och fördärvligt umgänge. Den allmänna värnplikten innebär ock en plikt från samhällets sida gent emot de värnpliktige, plikten att så vitt möjligt värna dem mot de frestelser, som i alldeles särskilt påträngande grad möta de unga männen, då de, plötsligt försatta i en helt främmande omgivning, skilda från föräldrahem och föräldravård och borta från inflytandet av vänner, anförvanter och bekanta, stå bland främmande kamrater i stort antal, av vilka med all säkerhet åtskilliga färdiga att locka dem in på onda vägar. Då vore det meningen, att »soldathemmen» skulle, för dem som känna ett behov därav, vara en tillflyktsort under fristunderna och i någon mån ersätta det lämnade hemmet. Där funne de bättre ro än i kasärnen att medelst brevskrivning umgås med de hemmavarande, och där kunde de ock finna kamrater, av vilkas umgänge de kunde hava både nöje och nytta.

Såsom en ytterligare belysning av vad »soldathem» innebär, bedja vi få anföra ur ett uttalande (1913) för bildande av ett sådant hem några ord, vilka med korthet och klarhet angiva vad ett soldathem är:

»Genom den nya härordningen har övningstiden för de värnpliktiga blivit betydligt förlängd. Nya förhållanden hava därigenom skapats, nya behov göra sig gällande. Från skilda håll har med rätta påpekats, huru-

som den tid, landets värnpliktiga ungdom tillbringar under vapen, måste betraktas och behandlas som en betydelsefull uppfostringstid. Visserligen måste i första rummet den militära utbildningen tillgodoses, men vid sidan härav bör gå en allmänt medborgerlig fostran på religiöst-sedlig grundval, liksom det över huvud taget gäller att i någon mån söka bereda de värnpliktiga ersättning för det hemliv, de under övningstiden måste umbära.

För att med dessa ord korteligen antydda mål skall vinnas, kräves oundgängligen på varje regementes mötesplats en lämplig samlingslokal för de värnpliktige, inrymmande bibliotek, läs- och skrivrum samt en större sal för hållande av föredrag i skilda ämnen. Denna samlingslokal bör, om än belägen inom mötesplatsens område, likväl vara alldeles fristående för att när som helst vara användbar för det med densamma avsedda ändamål. Den bör lyda under regementschefen, men närmast stå under tillsyn av regementspastorn.»

En livlig och ingående skildring av ett kyrkligt soldathems verksamhet lämnades av regementspastorn vid Västmanlands regemente vid ett stiftsmöte i Lindesberg, varur vi anse skäl anföra följande:

»Vad vilja vi då med vårt soldathem? Svaret skulle jag kunna sammanfatta i detta enda: vårt soldathem vill vara ett hem för de värnpliktige. Allt gott som ligger i ordet hem, det vilja vi söka göra till soldathemmets egendom. Det är så ofta som en regementspastor vid samtal med föräldrar till värnpliktig ungdom får höra deras stora bekymmer för att sända söner till platser, där stora massor av ungdom snart sagt av alla möjliga kategorier samlas. Och det kan icke förnekas, att kasärnerandet innebär en stor fara. Många frestelser möta, och vad som förut utgjort det säkraste skyddet — hemmets värn — det har ju den unge icke att taga sin tillflykt till under exercistiden. Ej under då, att mången far och mor bävar för den ännu oprövade sonen. Men då är det, som soldathemmet vill bliva den unge till hjälp både på det sätt, att det vill bjuda en tillflyktsort under de farligaste stunderna — ledighetstimmarna — och framförallt på det sätt, att det vill söka i någon mån giva honom ersättning för det hem, han måste undvara. Det vill träda i hemmets ställe och giva rikligt av sådant, som kan förädla och lyfta det unga sinnet. När den värnpliktige kommit inom hemmets väggar, stiger han först in i läsesalen, ett stort, ljusst rum, där han har tillfälle att studera sin hemortstidning och se nyheterna hemifrån, vilket kanske blir en påminnelse för honom att därhemma gå far och mor och vänta på brev från sin son, en tanke, som genast kan sättas i verkställighet, då alla nödiga

utensilier för brevskrivning alltid i samma rum finnas tillgängliga. Sedan detta är fullgjort, kanske en stund av ledighet är kvar — hur skall den tillbringas? Jo, där borta vid kortväggen står pianot ledigt — han ser sig omkring bland kamraterna, där sitter ju en, som är begåvad med god sångröst, och snart är det musikstund med gott om åhörare. En annan gång den unge mannen kommer därin, går han till telefonen och beställer ett samtal med någon därhemma, och medan han väntar på detsamma, går han in i biblioteksrummet och lånar av hemmets föreståndare en av de goda böcker där finnas samlade, samtliga gåvor från vänner till vårt hem.

Klockan är sex, exersisen är slut för dagen — det skall bli skönt att få en lugn stund i soldathemmet. Knappt inkommen i lärummet ser han dörrarna slås upp till stora samlingsalen — där skall i afton hållas föredrag. En av musikkåren spelar ett stycke, föredraget hålles och så litet musik igen.

Vi ha med dessa citat velat visa, att den ifrågavarande soldathemsverksamheten ej avser en påträngande religiös propaganda, utan hellre ett konserverande och utvecklande av de goda anlag, som finnas, och ett motverkande av den propaganda i osedlig och annan skadlig riktning, som ej utebliver, där ett så stort antal människor äro samlade. Vi ha ock velat framhäva, att soldathemsinstitutionen innebär ett kraftigt uttryck av den tanken, att övning i vapnets bruk till fäderneslandets försvar ej är det enda, som bör givas de unga under den tid de äro samlade, utan att denna tid ock bör anses och begagnas såsom en betydelsefull uppfostrings-tid, under vilken de böra erhålla både en god religionsvård och ledning för personlighetens utvecklande och bibringande av fosterlandskärlek och god medborgaranda.

Bland orsaker, som göra dylika soldathem än mer outhärliga än någonsin förut, må nämnas både den utsträckta övningstiden och uttagningen av rekryter en årsklass yngre än förr. Inom den åldersgräns, det här rör sig om, torde det sistnämnda förhållandet spela en ganska stor roll i avseende på karaktärens stadga och behov av en god ledning, och då den värnpliktiga ungdomen nu skall hållas så betydligt längre tid samlad till vapenövningar, så är samhällets plikt att därunder bereda denna den trevnad och de förmåner, som ett dylikt soldathem erbjuder, än mer påtaglig. Ytterligare oavvislig synes denna plikt vara, då man besinnar, att de värnpliktiga, enligt den nya härordningen, skola vara samlade i kasärnerna vintertiden med dess mörka kvällar, då behovet av ett hem gör sig än mer gällande och frestelserna till uteliv i städerna, där numera kasärnerna

i allmänhet äro förlagda, äro än större. Detta bekräftas även av erfarenhet från Tyskland. Också har soldathemsverksamheten omfattats med det allvarligaste intresse där ävensom ock i England. I Aldershot (England), för att nämna ett exempel, där 30,000 soldater äro samlade i fredstid, finnas ej mindre än 22 sådana.

Icke heller i Sverige har det nämnda, sedan många år tillbaka bedrivna arbetet på bildande av soldathem varit resultatlöst. Soldathem eller mera anspråkslösa 'läsestugor' under ledning av militärpräster finnas nu vid åtskilliga garnisonsorter och lägerplatser, såsom i Stockholm och Karlskrona (för flottans manskap), i Helsingborg, Östersund, Luleå, Västerås, Umeå m. fl. och under bildning varande i Uddevalla, Halmstad och flera andra ställen. De förhoppningar man ställt på denna verksamhet ha ingenstädes kommit på skam; överallt visar erfarenheten, att här är ett stort behov att fylla, och att de värnpliktiga flitigt och tacksamt begagna sig av de förmåner soldathemmen erbjuda dem. Särskilt har detta visat sig nu under de talrika inkallelserna till vapenövning sedan hösten 1914.

Emellertid är det, som nu föreligger, endast en god början. De använda medlen ha insamlats på frivillighetens väg, och det är ej heller vår mening, att dylik insamling skulle avbrytas och ersättas med statsanslag. Men denna insamling skulle få en ökad fart genom det påpekande av sakens vikt, som ett understöd från statens sida skulle innebära. På ett och annat ställe, där man kanske står nära målet att skänka de värnpliktige vid något regemente den nu åsyftade förmånen, och kanske helt litet fattas för realiserandet av den goda saken, men man ej har någon utsikt att kunna uppbringa mer, där vore ju tillgången av ett, om än ringa, statsanslag av oskattbart värde. I motsatt fall finge ju de lämnade gåvorna stå där, i årtal kanske, utan att det inredda behovet bleve tillgodosett och utan annan avkastning än penningaräntan, sannernigen en mager frukt i jämförelse med den, som avsetts och kunnat förväntas. Men var en sådan hjälp av statsanslaget mest behövdes och kunde bringa största effekt, det kunde säkerligen Kungl. Maj:t bäst avgöra på grund av till Kungl. Maj:t inlämnade ansökningar och övrig utredning i varje särskilt fall.

Att en sådan omvårdnad om all Sveriges manliga ungdom, varom här ovan talats, är en hela folkets sak torde vara oemotsägligt. Också erkändes detta av 1915 års riksdag, i det att densamma beviljade ett statsanslag till förmån för soldathem. Det gällde då soldathem tillhörande föreningen »Soldaternas vänner». Någon motion med begäran om anslag

till den soldathemsverksamhet, som under vederbörande regementschef ledes av regementspastorn, förelåg då icke.

Tanken att för ovan avhandlade saks framhjälpande påkalla statsmakternas medverkan är ingalunda ny. Redan år 1901, och såsom en konsekvens av detta års härordningsbeslut, avgav riksdagen en skrivelse till Kungl. Maj:t, som berör detta ämne, i det att den talar om önskvärdheten att giva rekryterna tillfälle att åhöra föredrag, uppläsningar, sång, musikunderhållningar m. m. Andra kammarens tillfälliga utskott nr 1, 1903, sammanfattar de av Kungl. Maj:t i anledning av förenämnda riksdagsskrivelse infortrade yttranden från cheferna för generalstaben m. fl. i tre huvudpunkter, av vilka en har denna lydelse: »Under fritiderna samt särskilt under söndagar och regnvädersdagar bör tillfälle till bildande och förädlade sysselsättningar beredas de värnpliktige dels genom föredrag, sång och musikunderhållningar m. m., dels genom läsning». Kungl. Maj:t föreskriver genom en generalorder av den 3 april 1902 bland annat, »att under de värnpliktiges utbildning uppmärksamhet städse bör ägnas åt allt, som kan främja deras fosterlandskärlek och medborgerliga känsla, varför ock, i den mån sådant kan ske, utan att den rent militära utbildningen eftersättes, lämplig tid bör, särskilt under söndagar samt då väderleksförhållandena lägga hinder i vägen för de militära övningarnas bedrivande, anslås till nämnda måls uppnående genom anordnande av föredrag m. m.», och nämnda utskott påpekar kraftigt att, om denna föreskrift skall kunna i nämnvärd grad tillämpas, krävas för ändamålet tjänliga samlingslokaler.

År 1903 väcktes i Första kammaren av herr David Bergström en motion med begäran om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, »det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga erforderliga åtgärder för att vid de regementen och lägerplatser, som äro i saknad av nödiga samlingslokaler för de värnpliktige jämte tillhörande bokförråd och skrivmaterialier, denna brist måtte så skyndsamt som möjligt varda avhjälpt». I motiveringen framhålles vikten av »att våra värnpliktige under deras nuvarande långa övningstid beredes tillfälle att på ett gott och nyttigt sätt använda den fritid, över vilken de äga att förfoga på egen hand och efter eget skön. När marketenteriet, såsom på vissa lägerplatser uppgives vara fallet, är den enda lokalen, där de värnpliktige kunna samlas för att tillbringa sin lediga tid, då är det icke väl beställt. Det är, nu mera än någonsin, (med huru mycket mera skäl kan icke detta sägas efter 1914 års härordningsbeslut?) en naturlig och nödvändig fordran, att det vid varje regemente skall inom lägerområdet finnas en praktiskt ordnad och rymlig lokal, där

böcker och tidningar tillhandahållas de värnpliktige och där brevskrivning och dylikt kan äga rum». Vederbörande utskott framhåller, i enlighet med motionären, huru, ej blott under söndagar och särskilda fridagar, utan ock under vanliga övningsdagar, lediga stunder inträffa, då nämnda lokaler borde stå de värnpliktige till buds, där de kunde finna tillfälle till läsning, brevskrivning m. m. Vad särskilt brevskrivning beträffar, framhåller utskottet vikten av att för de unge, under den långa kasärntiden, förbindelsen med hemmet och hemorten icke avklippes, utan att allt göres för dess uppehållande. Utskottet framhåller även särskilt, att dessa önskemåls ernående kräva kostnader, framför allt anskaffandet av nödiga lokaler. Det pekar vidare därpå att »enskilda missionssällskap, 'Soldaternas vänner' m. fl. inrättat s. k. soldathem, i vilka hållits uppbyggelseföredrag och i sida lokaler även lämnat tillfälle till brevskrivning m. m., dock att dessa i första rummet tagas i anspråk för missionsverksamheten». Även påpekar utskottet angående kostnadsfrågan tillvaron av de s. k. lägerkassorna såsom en lämplig, ehuru otillräcklig, tillgång att använda i detta syfte och åberopar därvid ett kungl. brev av den 22 oktober 1897, vari dessa lägerkassor omnämnas såsom för resp. truppförbandschefer disponibla »till betäckande av sådana utgifter för manskapets nytta, förbättrade anordningar vid lägerplatserna samt andra ändamål, avseende truppförbandet i dess helhet, till vilka medel ej blivit i stat eller eljest anvisade». Men utskottet föreställer sig ock, att, då dessa ej räcka till för ändamålet, »*riksdagen då med nöje skall bereda regementena andra inkomster i stället för dem* — —». Här omhandlade motion blev av riksdagen bifallen.

Med synnerligen fäst på nu rådande ekonomiska förhållanden och i avvaktan på att denna stora och viktiga sak skall bli framdeles av riksdagen uppmärksammas och därigenom föremål för allt större tillslutning och framhjälpande på frivillighetens väg, skall här endast begäras ett, i förhållande till sakens vikt och angelägenhet och det stora behov av hjälp från statens sida som föreligger, mycket obetydligt anslag.

Enär alltså soldathem, som stå under ledning av militärpräst, enligt vad förut blivit visat, äro ägnade att i alla delar fylla de behov, som föreligga i omhandlade sak, och denna inom riksdagen vunnit det erkännande, som av ovan anförda synes, samt därtill dessa behov genom införande av den nya härordningen blivit än mer trängande och oavvisliga och landets skyldigheter emot dess värnpliktiga ungdom än mer uppenbara, samt dessutom dessa soldathem utgöra ett viktigt tillskott i beredande av trevnad å lägerplatserna, vilka just härav äro i verkligt behov, så, och på grund av vad övrigt i saken anförts, hemställes,

att riksdagen må för år 1917 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett extra anslag å fjärde huvudtiteln av tiotusen kronor att mot redovisningsskyldighet tilldelas den soldathemsverksamhet, som står eller kommer att stå under tillsyn av pastor å militära förläggningsorter och mötesplatser.

Stockholm den 21 januari 1916.

O. Bergqvist.

Sam. Stadener.

Ernst Klefbeck.
